

С.І. Ткачук
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ РИНКУ ПРАЦІ

В статті розкриваються особливості технологічної підготовки старшокласників у сучасних соціально-економічних умовах розвитку суспільства. Визначаються та аналізуються шляхи розбудови системи технологічної підготовки підростаючого покоління.

Ключові слова: технологічна підготовка, технологічна освіта, старшокласники, освітня галузь «Технологія», навчально-виховний процес, ринкова економіка, ринок праці.

В сучасних соціально-економічних умовах підготовка старшокласників до трудової і професійної діяльності набуває нового значення. Поряд зі скороченням і реструктуризацією ринку праці різко змінилися вимоги до рівня і змісту підготовки фахівців, основа якої закладається системою загальної освіти. Аналіз зайнятості населення показує, що при достатньо високий освітній ценз молоді ймовірність реалізації отриманих знань на практиці невелика, і лише мала частина випускників загальноосвітніх навчальних закладів отримує можливість профільного працевлаштування. Низька конкурентоспроможність молоді робить її найбільш незахищеною категорією на ринку праці. Найчастіше це обумовлено невідповідністю отриманої освіти професійним інтересам і ринкового попиту, недостатньою кваліфікацією і неготовністю молодих фахівців до практичної діяльності.

За таких умов в Україні на перший план вийшли питання технологічної підготовки старшокласників, бо саме від них залежить майбутнє нашого народу та кожного громадянина.

Загальновизнано, що розпочинати таку роботу треба в сім'ї, адже вона має неабиякі можливості для виховання у підростаючого покоління

працелюбності. Більше того, серед найбільш важливих якостей, які можна виховати в дітей у сім'ї, працелюбність посідає перше місце. Це підтверджують результати загальнонаціонального соціологічного опитування, проведеного Українським центром економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова в 2010 році. Зокрема, вони засвідчують, що зазначену якість обрала переважна більшість респондентів (75,3 %). Досить високим є також показник, який характеризує, що найбільш важливою життєвою цінністю громадяни нашої країни вважають цікаву роботу (84,4 %). Проте задоволені своєю роботою тільки 36,1 %.

Результати опитування також засвідчили, що лише незначна кількість респондентів (4,9 %) очікують, що в школі їхні діти набудуть навичок найпростіших професій.

Вважаємо, що такий низький рівень очікувань батьків учнів щодо набуття їхніми дітьми в загальноосвітній школі навичок найпростіших професій не є випадковим. Він пов'язаний із тим, що на сьогодні в суспільстві міцно закріпилася думка про другорядність технологічної підготовки. Крім того спостерігається негативне ставлення до навчальної дисципліни „Трудове навчання”, а переважна більшість батьків та педагогів переконана в тому, що оцінка учнів із цього предмета може бути формальною.

До того ж, у школах спостерігається занедбаний стан профорієнтації учнів, причинами якого, на думку В. Сидоренка, є «небажання вчителів займатися профорієнтаційною роботою, непідготовленість до неї педагогічних працівників тощо» [3].

Таке ставлення до технологічної підготовки привело до того, що в педагогічних вузах на спеціальність вчителя технологічної стало вступати не престижно, підтвердженням цього є вступна компанія 2011-2012 навчальні роки. У школах таких фахівців обирають за залишковим принципом та подекуди вважають, що їхнім обов'язком, у першу чергу, є виконання різноманітних робіт із благоустрою навчального закладу, а вже потім – організація навчально-виховної роботи з учнями.

Разом із тим, технологічна підготовка є невід'ємною складовою соціалізації, адже, як відомо, це процес, під час якого людина набуває певних якостей, необхідних для її життєдіяльності. Саме ці якості обумовлюють те, яку соціальну роль буде виконувати та чи інша особистість, а також те, який соціальний статус вона буде мати.

На жаль, нині соціалізація підростаючого покоління почала набувати негативного забарвлення. Вона, як відзначає Л.Ляхоцька, має такі характерні риси: домінуюча розважально-рекреативна спрямованість; вестренізація культурних потреб і інтересів; пріоритет сексистських, споживчих орієнтацій над креативними; слабка індивідуалізація і вибірковість культурних зразків та відсутність етнокультурної самоідентифікації. Науковець також підкреслює, що «саме етнічна культура поєднує ланки соціокультурної трансмісії, а це, в свою чергу, урівноважує фемінні та маскулінні зразки поведінки молоді».

Беручи до уваги вищеназвані негативні риси соціалізації сучасної молоді, слід подбати про те, щоб підготовка її до виконання тієї чи іншої соціальної ролі розпочиналася ще в дитячі роки, зокрема під час навчання в школі. Це досить важливо, адже вже в дитячому віці значною мірою формується комплекс особистісних якостей, який у подальшому допомагатиме (або заважатиме) виконанню обраної людиною (або нав'язаної суспільством) соціальної ролі. Для того, щоб між особистісними якостями дорослої людини та її соціальною роллю не виникало невідповідності, треба дбати про підвищення ефективності соціалізації підростаючого покоління.

Констатуємо що, провідну роль у цьому може і повинна відігравати технологічна підготовка старшокласників. Вона є ефективним засобом формування та соціалізації особистості, адже сприяє розвитку в людини таких особистісних якостей, як працелюбність, самостійність, упевненість у власних силах, старанність, відповідальність, творчість тощо.

Однак, не зважаючи на значний соціалізуючий потенціал, технологічна підготовка в більшості загальноосвітніх навчальних закладів України ніколи

не була організована на належному рівні. Однією із найбільш вагомих причин такого була і є відсутність належних умов для технологічної освіти і виховання учнів. У той самий час ефективність соціалізації підростаючого покоління під час технологічної підготовки в першу чергу залежить саме від того, у яких умовах вона відбувається, оскільки, наприклад, високий рівень матеріально-технічного оснащення шкільних майстерень дозволив би сформувати в учнів не лише певні особистісні якості, а й уміння і навички, конче необхідні для подальшої життєдіяльності будь-якої людини.

З огляду на зазначене, доцільно подбати про належну організацію технологічної підготовки підростаючого покоління. Значну допомогу в цьому плані може надати науковий доробок В. Мадзігона, В. Сидоренка, М. Стельмаховича, І. Ткаченка, Д. Тхоржевського. В їхніх працях, а також у роботах О. Коберника, М. Корця, Є. Кулика, **Г. Левченка** та ін. Він дозволяє визначити шляхи розбудови системи технологічної підготовки підростаючого покоління. До них, передусім, слід віднести такі:

- використання в процесі технологічної освіти і виховання дітей народної педагогіки, національних традицій та звичаїв;
- подальше вдосконалення технологічної підготовки учнів ;
- визначення науково-обґрунтованого змісту технологічної підготовки учнів та умов її здійснення;
- організація належної підготовки вчителів технологічної освіти та інше.

Як відомо, на початку ХХІ століття почали проводити значну роботу щодо теоретичного і методичного обґрунтування змісту, форм і методів технологічної підготовки. Зокрема, у 2009-2011 році на базі технологічного педагогічного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини викладачами під керівництвом О.М. Коберника розроблено та опубліковано Концепцію трудової підготовки учнів сільської школи, проводять теоретичні та експериментальні дослідження з питань технологічної підготовки учнів загальноосвітніх

навчальних закладів, працюють в напрямку модернізації фахової підготовки вчителів технологічної освіти до роботи в умовах модернізації змісту технологічної освіти та підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації, проводять відповідні наукові дослідження, конференції, наради, семінари тощо.

Наступними шляхами розбудови технологічної підготовки старшокласників мають стати обґрунтування її змісту та умов здійснення, а також організація належної підготовки вчителів технологічної освіти.

Численні рекомендації щодо організації технологічної підготовки школярів, побудови її змісту тощо містить науковий доробок В. Мадзігона. Учений переконаний, що розвиток сучасного виробництва та виробничих відносин вимагають від загальноосвітньої школи кардинального вдосконалення форм, методів і засобів трудової підготовки учнів, а також переходу від вузької спеціалізації у виробленні в учнів конкретних умінь та навичок до «технологічності освіти», тобто до формування у дітей широких поглядів і підходів до будь-якої справи, які в майбутньому дозволять здійснити професійну підготовку в умовах розвитку ринку праці.

В. Мадзігон є прибічником продуктивної педагогіки, за умов якої навчання треба поєднувати з виробничою працею. На його думку, цей процес необхідно здійснювати шляхом наукової організації навчального виробництва на політехнічній основі. Крім того слід з раннього віку привчати дітей до систематичної виробничої праці, яка в поєднанні з навчанням виступає необхідним засобом розвитку особистості.

На необхідність удосконалення змісту технологічної підготовки старшокласників через упровадження технологічної освіти указують також члени Всеукраїнської асоціації наукових і практичних працівників технологічної освіти (О. Коберник, Є. Кулик, М. Корець, **Г. Левченко**, В. Сидоренко, А. Терещук, Г. Терещук). Вони є авторами «Концепції технологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів України», в якій, зокрема, зазначено, що «головна мета технологічної освіти полягає у

формуванні технічно, технологічно і комп'ютерно освіченої особистості, підготовленої до життя й активної природовідповідної предметно-перетворюючої діяльності в умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства, життєво необхідних знань, умінь і навичок ведення домашнього господарства і сімейної економіки, основних компонентів інформаційної культури учнів, забезпеченні умов для їх професійного самовизначення, виробленні в них навичок творчої діяльності, вихованні культури праці, здійсненні допрофесійної та професійної підготовки за їх бажанням і з урахуванням індивідуальних можливостей» [2]. Це цілком відповідає меті нової освітньої галузі «Технологія», яку введено Державним стандартом базової і повної середньої освіти [69], затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 24 від 14 січня 2004 року.

У Концепції обгрунтовано необхідність і доцільність здійснення технологічної освіти, які зумовлені тим, що «практика політехнічної, трудової й професійної підготовки школярів, яка склалась на сьогодні, безсистемно розкиданий по навчальних предметах практичний матеріал у вигляді прикладів із життя не дозволяє в повному обсязі реалізувати принципи системності й цілісності». Крім того шкільні загальноосвітні предмети «мають невелику технологічну спрямованість» [2].

З огляду на зазначене в Концепції запропоновано структурувати зміст технологічної освіти на основі наскрізних для основної і старшої школи ліній: 1) людина в технічному середовищі; 2) технологічна діяльність людини; 3) соціально-професійне орієнтування людини на ринку праці; 4) графічна культура людини; 5) людина й інформаційна діяльність; 6) проектна діяльність людини у сфері матеріальної культури. При цьому в початковій школі учні вивчають навчальний предмет «Трудове навчання: технічна і художня праця», в основній – «Трудове навчання» («Технології»), у старшій – технологічна освіта учнів здійснюється за обраними ними профілями. У 8-9 класах відповідно до Концепції профільного навчання, затвердженої рішенням колегії Міністерства освіти України №10/12-2 від 25 вересня 2003

року, та з метою профільної орієнтації учнів передбачено впровадження допрофільної підготовки.

Автори Концепції обґрунтовують стратегічні напрями розвитку технологічної освіти, до яких віднесено: розробку наукових основ неперервної технологічної освіти на засадах здобутків вітчизняної та зарубіжної педагогічної науки і практики; виховання поколінь з новою технологічною культурою, новим технічним мисленням; поступове поетапне реформування змісту технологічної освіти; зміцнення матеріально-технічної бази; підготовку висококваліфікованих педагогічних кадрів; розвиток міжнародних зв'язків у галузі технологічної освіти та методики трудового навчання [2].

Досить дієвим шляхом подальшої розбудови технологічної підготовки учнів виступає покращення фахової підготовки вчителів технологічної освіти. Зокрема, як доводить Є. Кулик, важливо подбати про те, щоб майбутній учитель технологічної освіти оволодів системою загальнопедагогічних знань, яка складається з таких підсистем:

- 1) знання, необхідні для виконання виховної роботи;
- 2) знання, необхідні для виконання навчальної роботи;
- 3) знання, необхідні для виконання методичної роботи;
- 4) знання, необхідні для виконання педагогічної дослідницької роботи.

М. Корець указує на необхідність організації належної ступеневої науково-технічної підготовки вчителів технологій виробництва, яка «базується на нових завданнях освітньої галузі «Технології» і передбачає деяку модернізацію і оновлення змісту традиційного навчального предмету «Трудове навчання» з поступовою трансформацією його в «Технології виробництва».

Підсумовуючи зауважимо, що розбудова системи технологічної підготовки підростаючого покоління відповідно до окреслених вище шляхів спроможна значною мірою подолати існуючі в її організації негаразди та запобігти моральному каліцтву молоді, яке може виникнути за умов

ігнорування суспільством у цілому та загальноосвітньою школою, зокрема, даного напрямку роботи.

Однак, запровадження у виробництво нової техніки й технологій, становлення й розвиток ринкових відносин та нових форм господарювання, зростання обсягу знань про перетворення матеріалів, енергії й інформації в інтересах людини, про загальні принципи цих перетворень вимагають підвищення рівня технологічної культури підрастаючого покоління. На даний час технологічна освіта учнів має бути зорієнтованою на вивчення нових виробничих процесів, осучаснення виробничих стосунків, до яких включаються інформаційно-комунікаційні та інші сучасні засоби виробництва (автоматика, роботехніка, лазерна техніка тощо). У зв'язку з цим технологічна освіта старшокласників покликана забезпечити ґрунтовне оволодіння ними знань про закономірності проектної, техніко-технологічної та побутової діяльності, спираючись на знання з основ наук на рівні загально виробничих закономірностей; всебічне ознайомлення з професією, що відповідає індивідуальним можливостям учня; формування здатності мобілізувати свої потенційні творчі можливості в різних видах діяльності.

Тому актуальним є побудова такої *моделі* навчально-виховного процесу, де першочерговим буде *навчання старшокласників адекватно оцінювати нові обставини та самостійно формувати стратегію подолання викликів, які можуть виникати*. Найбільший потенціал для подолання даної проблеми серед навчальних предметів має технологічна освіта, оскільки успішне розв'язання вищезгаданого завдання можливе за умов активної практичної діяльності учнів, коли їм передається ініціатива у досягненні навчальних цілей.

Технологічна освіта завжди була орієнтована на практичну підготовку учнів, застосування знань на практиці, навчання учнів поводитись з різними засобами праці, що вирізняло даний предмет від інших тим, що учнів залучали до розв'язання *практичних* завдань, наближених до реального життя. Очевидною є потреба розвинути сильні сторони предмету, і

відмовитись від тих, які не відповідають сучасним вимогам виробничої діяльності людини, акцентуючи увагу на формування в учнів таких умінь, які є незалежними від змісту, який постійно змінюється.

Молоді люди, котрі вступають сьогодні в життя, відчують на собі всі складнощі формування чітких життєвих орієнтирів, які спираються на внутрішньоузгоджену і структуровану систему цінностей. Вони відчують себе особистістю і прагнуть максимальної самореалізації. Найгостріша проблема сьогодення в тому, що молодь далеко не завжди пов'язує своє майбутнє з життям в Україні. Відчуючи в собі значний внутрішній потенціал, молоді люди водночас низько оцінюють суспільні можливості, які сприяли б їхній самореалізації.

Тому місія нової школи полягає в тому, щоб допомогти кожній людині усвідомити сенс свого життя, визначити свій «образ буття», «зустрітись зі своєю сутністю» (М.Хайдеггер), оволодіти універсальними константами життєвого світу, постійно шукаючи відповіді на «останні питання буття» (В.Біблер), що визначають орієнтири в її розвитку, систему смисложиттєвих координат, у яких вона може існувати (1, с.6, 20). Випереджувальна, компетентнісно спрямова освіта базується на засадах самоорганізації, саморозвивальної системи.

Сучасне високотехнологічне виробництво характеризується різноманітністю технічних засобів і технологій, котрі за своєю сутністю і призначенням дозволяють забезпечити гарантоване отримання необхідного продукту праці відповідно до заданих цілей діяльності. Характер технічної оснащеності виробництва і наявних технологій у їх сукупності відображають рівень інтелектуального, духовного потенціалу суспільства, можливості самореалізації кожної людини.

Отже, підростаючому поколінню потрібно оволодіти знаннями про сутність технологічних перетворень навколишньої діяльності. У кожного школяра повинні бути сформовані чіткі уявлення про способи перетворюючої діяльності людини, її еволюцію й тенденції розвитку,

результати і наслідки впливу виробничої діяльності на особистість, суспільство і природу.

Необхідною умовою усвідомлення проблем і процесів техногенного розвитку суспільства слід вважати наявність знань і вмінь виконувати різні перетворюючі процедури, прогнозувати і проектувати власну діяльність у технологічному середовищі, що безперервно змінюється і удосконалюється. Колись освіта виходила з потреб держави. Сьогодні акценти розставлені інакше – маємо зробити людину такою, щоб вона могла вирішувати державні завдання за своїм покликанням, бути високоморальною, духовно-розвиненою, мобільною в своєму розвитку.

Але центральною проблемою залишається якість технологічної освіти, яка залежить не від об'єму засвоєних знань, умінь і навичок учня, а від оволодіння ключовими компетентностями, що складають основу соціалізації особистості та формування конкурентноспроможності на ринку праці. Саме це повинно бути метою, основою процесу та кінцевим результатом освітньої галузі «Технологія».

Враховуючи сучасні тенденції розвитку технологічної освіти не лише в межах вітчизняного, але й зарубіжного досвіду, нова програма ставить наступні *завдання*:

- індивідуальний розвиток особистості, розкриття її творчого потенціалу через реалізацію особистісно-орієнтованої парадигми навчання;
- розвиток у старшокласників критичного мислення, як засобу саморозвитку, пошуку і застосування знань на практиці, які є спільними для будь-яких видів виробничої діяльності людини;
- оволодіння вміннями практичного використання нових інформаційно-комунікаційних технологій, інтернет технологій;
- формування системи компетентностей про перетворюючу діяльність людини, як основи для навчання впродовж життя;

- розширення та систематизація знань про технології і технологічну діяльність як основний засіб перетворювальної діяльності людини;
- виховання свідомої та активної життєвої позиції, готовності до співпраці в групі, відповідальності, вміння обґрунтовано відстоювати власну позицію, що є передумовою підготовки майбутнього громадянина до життя в демократичному суспільстві.

Таким чином, зміст освітньої галузі «Технологія» забезпечує розвиток системи технологічної підготовки школярів, яка передбачає створення умов для реалізації потенціалу творчої діяльності кожного учня з метою його самореалізації та самовизначення; структурування змісту предмета за культуродоцільним, інтегративним, синергетичним, концентричним принципами; формування культури перетворювальної діяльності, що спрямована на створення матеріальних і духовних цінностей в різних сферах діяльності і є необхідною будь-якому спеціалісту; виконання соціально і особистісно значущих проектів (індивідуальних, колективних, міждисциплінарних); профорієнтацію учнів на роботу в різних сферах виробництва, задоволення їх професійно-пізнавальних потреб; підготовку учнів до ведення домашнього господарства, організації простору своєї життєдіяльності за законами краси та гармонії тощо

Література:

1. Державний стандарт освітньої галузі „Технологія” (Доопрацьований варіант) // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2003. - №4. – С.4-7.
2. Концепція технологічної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів України: проект / О. Коберник, В. Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. - 2010. - N 6. - С. 3-11.
3. Сидоренко В. К., Терещук Г. В., Юрженко В. В. Основи техніки і технології: Навчальний посібник. – К.: НПУ, 2001. – 163 с.